

OBSERVATORI DONA I EMPRESA
La presència de les dones en el
món empresarial català

Gabinet d'Estudis Econòmics
Setembre del 2009

INTRODUCCIÓ

PART 1. LA PRESENCIA DE DONES EN ELS CÀRRECS DIRECTIUS I EXECUTIUS DE LES 400 PRINCIPALS EMPRESES ESTABLERTES A CATALUNYA

- 1.** Antecedents i objectius
- 2.** Presència de dones en els màxims òrgans de govern i direcció
 - Principals resultats
 - a.** Per dimensió
 - b.** Per sector d'activitat
 - c.** Per forma jurídica
 - d.** Empresa familiar
 - e.** Cotització en borsa
- 3.** Conclusions

PART 2. LA PRESENCIA DE DONES EMPRESÀRIES A CATALUNYA

- 1.** Antecedents i objectius
- 2.** Empresàries amb treballadors a Catalunya
 - 2.1** Situació a Espanya i comparació per CCAA
 - 2.2** Comparació amb Europa
- 3.** Empresàries sense treballadors a Catalunya
 - 3.1** Situació a Espanya i comparació per CCAA
 - 3.2** Comparació amb Europa
- 4.** Anàlisi sectorial de la presència femenina en l'ocupació per compte propi
- 5.** Conclusions

INTRODUCCIÓ

L'objectiu d'aquest treball és conèixer la presència de dones directives i empresàries en l'economia catalana. Aquesta presència s'analitza des de dues vessants. D'una banda, quantificant la participació de les dones en els òrgans de govern de les principals empreses establertes a Catalunya. I, d'altra banda, quantificant les dones empresàries que hi ha a Catalunya, ja siguin empresàries amb treballadors o sense, i fent una comparativa amb la resta de comunitats autònomes i de països pertanyents a la UE-15. L'estructura de l'estudi, en dos parts independents, es correspon amb aquesta doble anàlisi de la presència femenina en el món empresarial català.

PART 1. LA PRESENCIA DE DONES EN ELS CÀRRECS DIRECTIUS I EXECUTIUS DE LES 400 PRINCIPALS EMPRESES ESTABLERTES A CATALUNYA

1. Antecedents i objectius

En els darrers anys s'han fet estudis d'àmbit estatal i europeu que han demostrat que la presència de dones en els consells d'administració de les empreses espanyoles és extremadament baixa, i inferior a la mitjana de molts països desenvolupats.

L'índex Spencer Stuart de Consells d'Administració¹, que s'elabora anualment per a diferents països, assenjala que el percentatge de dones conselleres a les 90 principals empreses que cotitzen a la borsa espanyola s'ha mantingut inalterat en el 4 % entre el 2002 i el 2006. A l'any 2007, però, va augmentar fins al 6 %. Hi ha dos fets, produïts l'any 2007, que poden haver contribuït a augmentar el percentatge de dones en els òrgans de govern de les empreses.

Per una banda, la promulgació de la llei d'igualtat, que donava a les societats mercantils un període d'adaptació de 8 anys per aconseguir consells d'administració equilibrats entre homes i dones. Per altra banda, l'entrada en vigor a Espanya del Codi Unificat de Govern Corporatiu, que "animava" les empreses a incorporar dones en els seus consells d'administració. Encara és aviat per avaluar l'efecte que aquestes mesures tindran sobre la participació de la dona en els màxims òrgans de govern de les empreses. Tot i així, el percentatge de dones continua sent inferior al de molts països desenvolupats (vegeu taula 1).

¹ Spencer Stuart és una consultora nord-americana amb presència a 27 països que realitza periòdicament estudis sobre govern corporatiu. <http://www.spencerstuart.com>.

Taula 1. Presència de dones en consells d'administració de les principals empreses que cotitzen en borsa

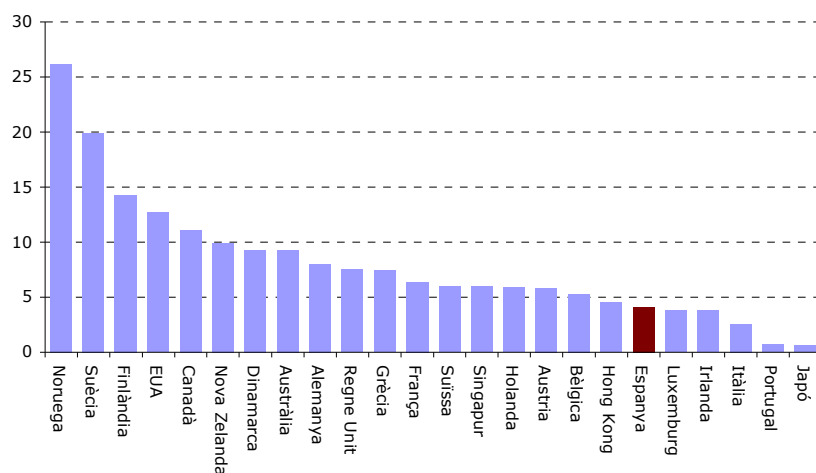
País	Any	Referència	% dones
Suècia	2004	60 empreses	20 %
Estats Units	2007	Empreses de l'índex S&P 500	16 %
Canadà	2007	100 empreses amb ingressos anuals superiors al bilió \$ canadencs	13 %
Sud-àfrica	2005-2006	88 empreses	13 %
Regne Unit	2007	150 empreses amb major valor de mercat	10,6 %
Espanya	2007	90 principals empreses que cotitzen en borsa (incloses IBEX-35)	6 %
Holanda	2006	100 empreses índex AEX (24), AMX (25), ASCX (24) i altres companyies (27).	5,1 %
Itàlia	2006	194 empreses amb capitalització borsària superior als 250 milions d'euros.	4,3 %

Font: Spencer Stuart Board Index

Un altre estudi que ofereix una comparativa internacional sobre la presència de dones en els consells d'administració és el de l'agència britànica EIRIS² que, sobre una mostra de 1996 empreses de 24 països diferents, pertanyents al FTSE All World Developed Index, analitza periòdicament el percentatge de dones conselleres (vegeu els gràfics 1 i 2).

Gràfic 1. Dones en consells d'administració. Any 2004

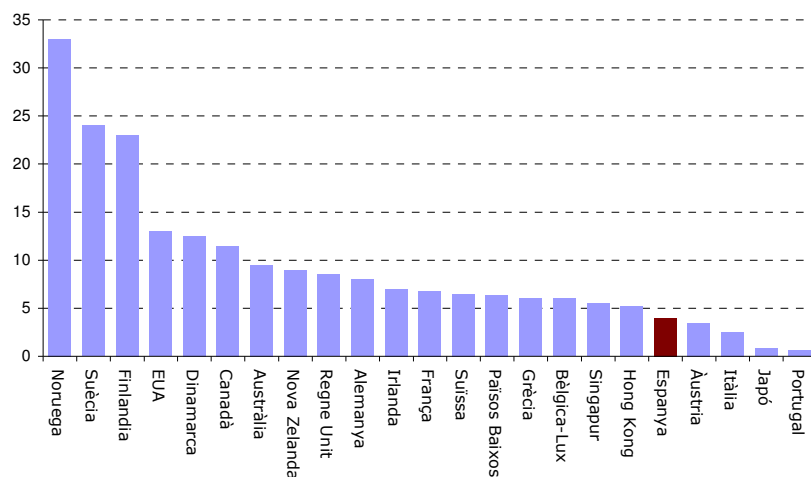
En percentatge

² Ethical Investment Research Services

Gràfic 2. Dones en consells d'administració. Any 2007

En percentatge

Font: EIRIS. 2005 i 2007

Com es pot comprovar, el percentatge de dones en consells d'administració a Espanya s'ha mantingut pràcticament inalterat en el 4 % des del 2004, i és dels més baixos dels països analitzats. No obstant això, les dades referents al 2007 són de principis d'any, així que no recullen encara els efectes normatius de la llei espanyola d'igualtat, aprovada el març.

Dins de l'àmbit estatal, un dels estudis més recents sobre la presència de dones en els consells d'administració és el realitzat l'any 2006 per la Fundación de las Cajas de Ahorro³. Aquest estudi reflecteix que només el 6,61 % dels membres del consell de les principals empreses espanyoles són dones. Aquest estudi és particularment interessant perquè no es limita a estudiar les empreses amb més capitalització borsària, sinó que inclou les 1.085 empreses espanyoles amb uns ingressos d'explotació superiors als cent milions d'euros l'any 2003.

A més d'analitzar la presència de dones dintre dels màxims òrgans de govern de les empreses, cal parar atenció al nombre de càrrecs directius en l'estructura de les empreses⁴, ja que en el futur poden ser candidats als consells d'administració. En aquest àmbit, la presència de dones directives a les empreses privades també és reduïda. A Catalunya, només el 26,1 % dels càrrecs directius estaven ocupats per

³ "Análisis de la presencia de la mujer en los consejos de administración de las mil mayores empresas españolas. Fundación de las Cajas de Ahorros (CECA). Documento de trabajo Nº 263/2006

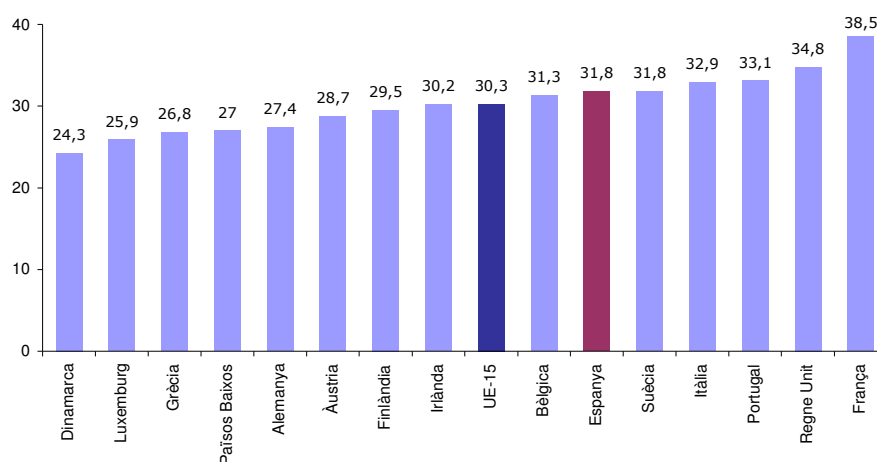
⁴ Directors d'àrea o de departament.

dones l'any 2007, segons els resultats de l'enquesta que la Cambra de Comerç de Barcelona va realitzar a més de 4.000 empreses catalanes.

Per al conjunt d'Espanya, les dades d'Eurostat assenyalen que l'any 2006, només el 31,8 % dels directius⁵ eren dones. Tot i situar-se lleugerament per sobre de la mitjana europea, el percentatge era cinc dècimes inferior al registrat l'any 2001 (vegeu gràfics 3 i 4).

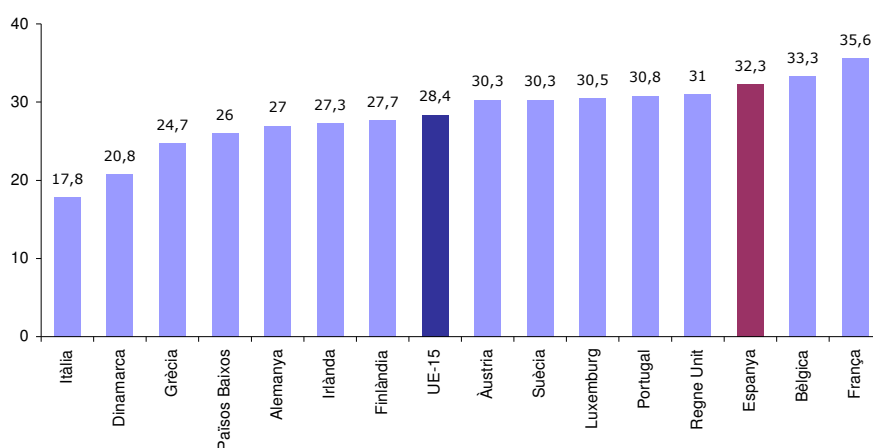
Gràfic 3. Dones en llocs directius. Any 2006

En percentatge

Gràfic 4. Dones en llocs directius. Any 2001

En percentatge

Font: EUROSTAT. Labour Force Survey.

A Itàlia va canviar el mètode de recollida de dades entre els dos anys analitzats

⁵ Directiu es aquella persona inclosa en els grups 12 i 13 de la International Standard Classification of Occupations: directors administradors i comercials, directors i gerents de producció i operacions. Queden exclosos els Directors de l'Administració pública, del poder executiu i legislatiu, així com els gerents d'hotels, restaurants, comerços i altres serveis.

Amb aquests antecedents, l'objectiu d'aquest primer apartat del treball és doble. En primer lloc, s'analitzarà la presència de dones en els màxims òrgans decisoris de les 400 principals empreses establertes a Catalunya⁶, classificades segons els seus ingressos d'explotació, que en tots els casos han estat superiors a 100 milions d'euros l'any 2006⁷. El segon objectiu és identificar quines són les variables més rellevants a l'hora d'explicar les diferències de la presència femenina en els òrgans de govern de les empreses (dimensió, sector, forma jurídica, empresa familiar i cotització en borsa). Per assolir aquests objectius s'ha utilitzat la base de dades SABI⁸, actualitzada a març del 2008⁹.

Les dues característiques que diferencien aquest estudi dels que s'han fet anteriorment és que, en primer lloc, amplia els càrrecs examinats, ja que no es limita a analitzar el consell d'administració. En segon lloc, restringeix l'àmbit d'estudi a les empreses amb seu a Catalunya, ja que fins el moment, una anàlisi exhaustiva d'aquest tipus només s'havia realitzat per a l'àmbit espanyol¹⁰, i més recentment, per a la Comunitat de Madrid¹¹.

Els màxims òrgans decisoris s'han classificat en quatre grups:

1. **Presidència, vicepresidència i conselleria delegada.** Són les figures encarregades de representar l'empresa en tots els àmbits socials i estan al front de l'alta direcció de la companyia.
2. **Membres del Consell d'Administració.** Al Consell d'Administració li correspon, entre altres funcions, la direcció i administració de la societat, així com la definició de plans i polítiques de gestió. A més, és l'encarregat de supervisar i avaluar l'execució de l'alta direcció.
3. **Secretaria del consell.** Les funcions del secretari del consell estan vinculades a registrar les decisions preses en el consell d'administració i donar fe dels acords assolits, i pot ser membre del consell o no. S'ha decidit

⁶ No inclou bancs, caixes ni companyies d'assegurances.

⁷ Quan no es disposava d'informació referent a l'any 2006, s'ha emprat la de l'últim any disponible.

⁸ Sistema d'Anàlisi de Balanços Ibèrics.

⁹ Des de l'elaboració d'aquest estudi fins a la seva presentació, SABI ha actualitzat la seva base de dades, motiu pel qual poden haver-hi petits errors en la quantificació de càrrecs de responsabilitats.

¹⁰ ¿Estamos cerca de la igualdad? Estudio paridad Hombre Mujer en España. Informa D&B (2008)

¹¹ Análisis de la presencia de las mujeres en los puestos directivos de las empresas madrileñas. Biblioteca Nueva del Consejo Económico y Social (2008)

incloure aquest càrrec, ja que moltes vegades està ocupat per un alt directiu de l'àrea jurídica de l'empresa.

- 4. Direcció general i gerència.** No forma part del consell d'administració, però la seva tasca al front de la companyia és de responsabilitat màxima. Una de la característica que diferencia aquest estudi dels que s'han esmentat anteriorment, és que analitza els càrrecs de director general i gerent.

Aquesta anàlisi s'ha complementat amb l'estudi de la presència de dones en càrrecs directius de segon nivell, que es podrien definir com a directors d'àrea o de departament. Aquesta informació no consta a la base de dades SABI, motiu pel qual s'ha utilitzat l'edició 2007-2008 de *Las 2.000 mayores empresas españolas*, de Fomento de la Producción. El criteri de selecció de les empreses ha estat el mateix que en el cas anterior: les 400 principals empreses establertes a Catalunya amb ingressos d'explotació superiors als 100 milions d'euros.

En ambdós casos, per determinar el nombre de dones en els òrgans de govern i direcció de les principals empreses, s'han examinat els noms propis de les persones que ocupaven els càrrecs, i s'han omès aquells càrrecs ocupats per membres institucionals, en no estar assignats a una persona concreta. És a dir, només s'han comptabilitzat els membres individuals directes.

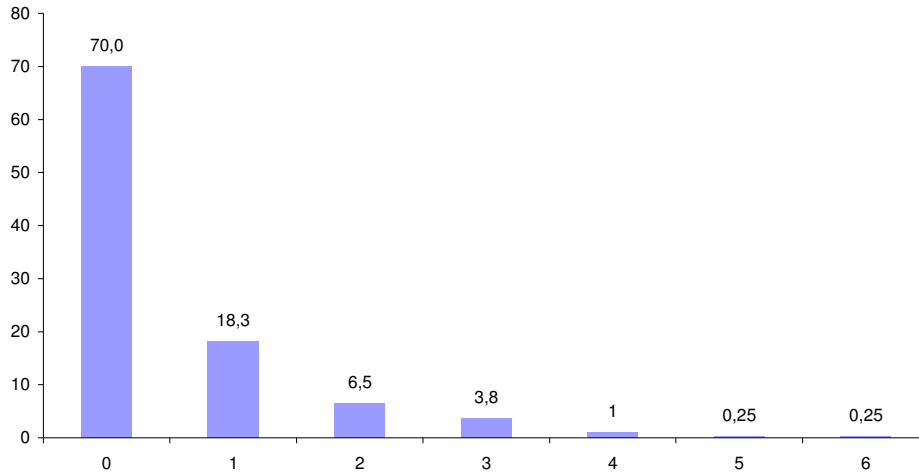
2. Presència de dones en els màxims òrgans de govern i direcció

Principals resultats

Només el 8,8 % dels càrrecs presents en els òrgans de govern i màxima decisió de les 400 primeres empreses catalanes estan ocupats per dones. És a dir, dels 2.235 càrrecs existents, només 197 estan ocupats per dones. Si excloem el càrrec de director general, que no és un càrrec d'administració, el percentatge total de dones en òrgans de govern és lleugerament inferior (8,2 %).

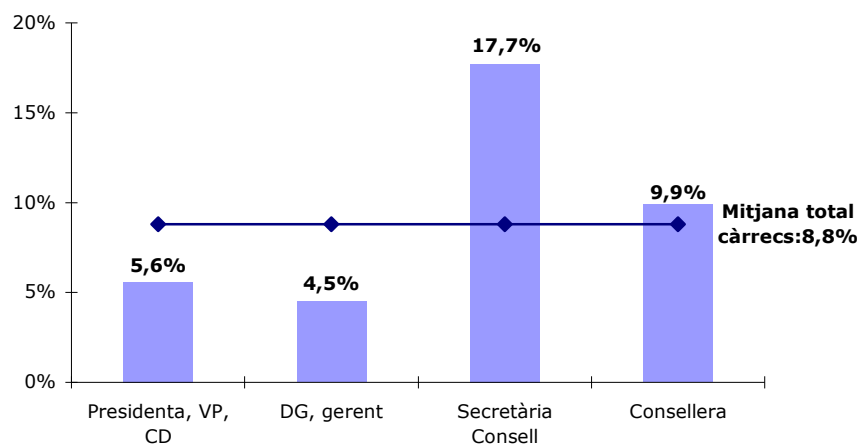
Aquest percentatge, tot i ser superior al calculat en altres estudis per al conjunt d'empreses espanyoles, continua sent baix, i inferior al de molts països desenvolupats. Destaca, a més, el fet que el 70 % de les empreses catalanes (280) no tenen a cap dona en el seus màxims càrrecs de govern (vegeu el gràfic 5).

Gràfic 5. Nombre de dones en òrgans decisoris
Percentatge d'empreses

Pel que fa a la presència segons el tipus de càrrec, el que té una major presència femenina és el de secretari del consell -33 dones, sobre un total de 186 càrrecs-, seguit pel de conseller -121 sobre 1.219-. Els segments amb una menor proporció de dones són el de president, vicepresident i conseller delegat -29 dones sobre 522 càrrecs- i el de direcció general/gerència -14 dones sobre 308 càrrecs- (vegeu el gràfic 6).

Gràfic 6. Presència de dones en alts càrrecs, per tipus de càrrec
En percentatge

VP= vicepresidenta, CD=consellera delegada, DG=directora general.

A més de l'anàlisi del percentatge de dones en els màxims càrrecs de govern i executius de les empreses (consell d'administració i direcció general), resulta interessant complementar aquesta informació amb l'anàlisi de la presència de dones en llocs directius dintre de l'estructura de l'empresa. Els resultats a aquest respecte són lleugerament millors. Dels 1.109 càrrecs directius presents a les 400 principals empreses de Catalunya, només 120 (10,8 %) estan ocupats per dones.

Aquest resultat contrasta amb l'obtingut per l'enquesta de la Cambra de Comerç de Barcelona, que assenyalava que el 26,1 % dels càrrecs directius estan ocupats per dones. Aquesta diferència és deguda a que l'enquesta de la Cambra preguntava expressament pel nombre de dones directives respecte del total de directius de l'empresa. En canvi, el resultat extret de l'edició 2007-08 de *Las 2.000 mayores empresas españolas* prové de diverses fonts: oficials, que normalment solen recollir els màxims càrrecs (presidents, vicepresidents, etc), i les pròpies empreses, que només detallen els càrrecs directius que consideren més significatius. Entre aquests, poques vegades apareixen els responsables de recursos humans, per exemple, que és una de les àrees en les que més proporció de dones directives hi ha.

a. Per dimensió

Per estudiar si existeix algun tipus de correlació entre la dimensió de l'empresa, mesurada en termes d'ingressos, i la participació femenina en els màxims òrgans de govern i de gestió, s'ha optat per dividir en tres trams les 400 empreses analitzades (vegeu taula 2).

Taula 2. Presència de dones en alts càrrecs, segons els ingressos d'explotació de l'empresa

Ingressos explotació (milions d'euros)	Nombre d'empreses	En percentatge				TOTAL
		Presidenta, VP, CD	DG, gerent	Secretària Consell	Consellera	
100 - 499	312	6,7	4,2	16,7	10,6	9,3
500 - 999	53	1,3	7,1	24,1	8,1	7,7
> 1.000	35	3,8	3,3	15,8	7,2	6,6
Total	400	5,6	4,5	17,7	9,9	8,8

Les empreses amb uns ingressos d'explotació inferiors als 500 milions d'euros són les que tenen un percentatge total més alt de dones en alts càrrecs (9,3 %). I les

empreses més grans, amb uns ingressos superiors als 1.000 milions d'euros, són les que tenen un menor percentatge de dones (6,6 %).

Les societats amb uns menors ingressos d'explotació tenen una mitjana més elevada de dones per empresa ocupant càrrecs de màxima responsabilitat (0,51). Ara bé, cal dir que, en qualsevol dels trams analitzats, el nombre mitjà de dones en càrrecs decisoris és extremadament baix i no arriba a la unitat.

b. Per sector d'activitat

Per grans sectors d'activitat, la construcció és el que té un percentatge més alt de dones en càrrecs d'alta responsabilitat, l'11,8 % (vegeu taula 3). Aquesta afirmació entraria en contradicció amb evidències d'estudis anteriors. Per aquest motiu, cal fer dues matisacions al respecte. En primer lloc, la construcció només representa el 4,5 % de la mostra d'empreses analitzades, amb 18 societats. En segon lloc, una de les empreses constructores, TEYCO, té un consell d'administració format per 6 dones i 4 homes, fet que esbiaixa a l'alça el percentatge de dones en alts càrrecs. Si no es comptabilitzés aquesta societat, la proporció de dones al sector seria del 8,1 %. Pel que fa al sector serveis, el percentatge de dones es del 10,4 %, i el sector industrial és el que té una menor representació femenina en òrgans de govern, amb només el 7,1 % de dones.

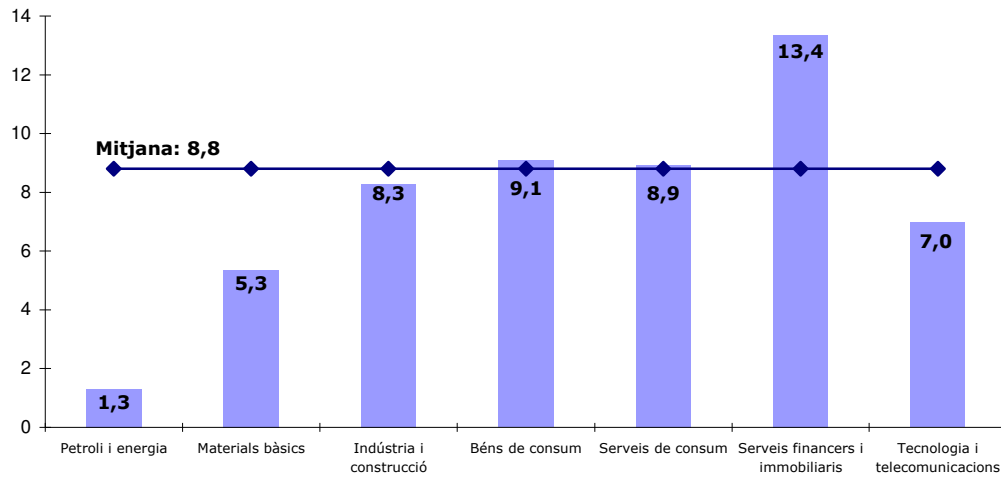
Taula 3. Nombre i percentatge de dones per grans sectors d'activitat

	nº empreses	nº dones	nº homes	% dones
Indústria	207	81	1.055	7,1
Construcció	18	16	120	11,8
Serveis	175	100	863	10,4
Total	400	197	2.038	8,8

L'anàlisi amb un major desglossament sectorial s'ha realitzat a partir de la classificació de Borses i Mercats Espanyols (BME), molt més compacta que la classificació nacional d'activitats. D'acord amb aquesta classificació, els sectors amb una major presència de dones en els òrgans de govern de l'empresa són els serveis financers i immobiliaris (13,4 %), la indústria de béns de consum (9,1 %) i els serveis de consum (8,9 %) (vegeu el gràfic 7).

Gràfic 7. Presència de dones en alts càrrecs, per sectors

En percentatge

A un major nivell de desagregació sectorial, destaca l'elevada presència femenina en les empreses de mitjans de comunicació i publicitat (22,9 %), de la indústria alimentària i de begudes (11,4 %) i de productes farmacèutics i biotecnologia (10,2 %) (vegeu taules 4 i 5).

Taula 4. Presència de dones en alts càrrecs, per subsectors

DESCRIPCIÓ	Nº EMPRESSES	Nº DONES	Nº HOMES	% DONES
1 Petroli i energia	12	1	76	1,3
2 Materials bàsics	49	13	230	5,3
3 Indústria i construcció	74	37	409	8,3
Construcció	18	16	120	11,8
Indústria química	37	17	184	8,5
Vehicles de motor	19	4	105	3,7
4 Béns de consum	90	46	460	9,1
Alimentació i begudes	45	27	209	11,4
Tèxtil, vestit i calçat	11	6	61	9,0
Paper i arts gràfiques	14	2	81	2,4
Productes farmacèutics i biotecnologia	18	11	97	10,2
Altres	2	0	12	0,0
5 Serveis de consum	111	52	531	8,9
Lleure, turisme i hostaleria	11	4	70	5,4
Comerç	71	28	299	8,6
Mitjans de comunicació i publicitat	9	11	37	22,9
Transport, distribució, autopistes	10	4	75	5,1
Altres	10	5	50	9,1
6 Serveis financers i immobiliaris	54	45	292	13,4
Immobiliaris	17	8	70	10,3
Financers	37	37	222	14,3
7 Tecnologia i telecomunicacions	10	3	40	7,0
TOTAL	400	197	2.038	8,8

Taula 5. Presència de dones en alts càrrecs, per subsectors

		Percentatge de dones	
		< 8,8 %	>8,8 %
Sector	Indústria, energia i construcció	Petroli i energia Materials bàsics Indústria química Vehicles de motor Paper i arts gràfiques	Construcció Alimentació i begudes Productes farmacèutics i biotecnologia Tèxtil, vestit i calçat
	Serveis	Lleure, turisme i hostaleria Comerç Transport, distribució i autopistes Tecnologia i telecomunicacions	Mitjans de comunicació i publicitat Serveis immobiliaris Serveis financers

Una possible explicació a la major presència de dones dintre dels subsectors esmentats (publicitat, alimentació, farmàcia, etc.) podria tenir a veure amb el major nombre de dones presents als estudis universitaris vinculats a aquestes indústries. Això, unit al fet que moltes decisions de compra de les famílies recau

sobre les dones, pot haver possibilitat l'augment de dones en càrrecs de decisió en aquests sectors.

Altres estudis han detectat que la presència de dones en el càrrec de director general és més freqüent en els serveis, que són més intensius en mà d'obra que en els sectors industrials i manufacturadors. A la mostra d'empreses que s'ha emprat per realitzar aquest estudi hi ha 13 que tenen a una dona en el càrrec de direcció general o gerència. D'aquestes empreses, nou pertanyen al sector serveis (69 %). Concretament, sis pertanyen al sector de serveis de consum (publicitat, comerç, lleure, selecció de personal), tres al sector de serveis financers i immobiliaris, tres a la indústria de béns de consum (tèxtil, productes farmacèutics i aliments i begudes) i una a la construcció.

c. Per forma jurídica

La mostra de 400 empreses està formada per 266 societats anònimes, 129 societats limitades i 4 cooperatives. Sota l'epígraf "altres", hi ha l'associació nuclear Ascó-Vandellós II, una Agrupació d'Interès Econòmic participada per les companyies elèctriques Endesa i Iberdrola.

Taula 6. Presència de dones en alts càrrecs, per forma societària

	Total empreses	Nº alts càrrecs	Nº de dones en alts càrrecs	Percentatge de dones
Societat anònima	266	1.548	117	7,6
Societat limitada	129	652	78	12,0
Cooperativa	4	25	1	4,0
Altres	1	10	1	10,0
Total	400	2.235	197	8,8

Destaca l'elevada participació femenina en les societats limitades, ja que el 12 % dels càrrecs els ocupen dones (vegeu taula 6). Pel que fa a les societats anònimes, la participació femenina és inferior a la mitjana (7,6 %). Respecte de les cooperatives, l'escassa rellevància d'aquestes dintre de les 400 principals empreses catalanes fa difícil extreure conclusions. Malgrat això, estudis fets amb anterioritat assenyalen que la presència de dones en alts càrrecs és major en les cooperatives, el que indica que les dones tenen més facilitat per accedir a alts càrrecs a través de la implicació directa, com a sòcia o treballadora.

Així, la forma societària podria ser un factor explicatiu de la presència de dones en els òrgans de decisió de les empreses, però no tant per la forma jurídica en si, sinó pel fet que les societats limitades solen ser de menor dimensió i, com s'ha vist anteriorment, les empreses més petites tenen un major percentatge de dones en alts càrrecs.

d. Empresa familiar

Si s'ordenen les 400 empreses segons el nombre de dones en els càrrecs de màxima responsabilitat, s'observa que de les 15 primeres, dues terceres parts són empreses d'origen familiar (vegeu taula 7). S'entén que una empresa és familiar si els propietaris que controlen l'empresa tenen entre si relacions de parentiu.

A més, la majoria de les dones que ocupen aquests càrrecs pertanyen a la família propietària (total o parcialment) de l'empresa.

Taula 7. Rànquing 15 empreses amb més dones en alts càrrecs

EMPRESA	NOMBRE DE DONES	EMPRESA FAMILIAR
1 Teyco S.L	6	SI
2 Grup Shers S.A	5	NO
3 Editorial Prensa Ibérica S.A	4	SI
4 Invercaixa Gestión Sociedad Gestora de Instituciones de Inversión Colectiva S.A	4	NO
5 S Tous S.L.	4	SI
6 Supsa Supermercats Pujol	4	SI
7 Criteria Caixacorp S.A	3	NO
8 Sara Lee Southern Europe S.L	3	NO
9 Grupo Indukern S.L	3	SI
10 Casa Tarradellas S.A	3	SI
11 Freixenet S.A	3	SI
12 2000 Holding Farinera Vilafranguina S.L	3	SI
13 Conei Corporación s XXI S.L	3	SI
14 Renta Corporació Real Estate S.A	3	NO
15 Sistemas Técnicos de Encofrados, S.A	3	SI

Aquest resultat suggereix que aquesta característica pot estar jugant un paper rellevant a l'hora d'explicar les disparitats en el nombre de dones que són membres directes del consell d'administració de les empreses.

e. Cotització en borsa

D'entre les 400 principals empreses establertes a Catalunya només 16 cotitzen actualment en borsa. En aquest reduït grup d'empreses, el percentatge de dones en càrrecs de màxima responsabilitat només és del 4,2 %, mentre que a les 384 empreses de titularitat privada, el percentatge puja fins al 9,3 % (vegeu taula 8).

Taula 8. Dones en alts càrrecs, segons la propietat de l'empresa

Cotitza a borsa	Nombre d'empreses	Dones	Homes	Percentatge de dones
SI	16	8	184	4,2
NO	384	189	1.854	9,3
TOTAL	400	197	2.038	8,8

Possiblement la raó del menor percentatge de representació femenina en aquestes empreses sigui la menor presència de llaços familiars, un factor que s'ha vist que afavoreix l'accés del col·lectiu femení als òrgans de govern de les empreses.

3. Conclusions

Els principals resultats obtinguts amb aquesta anàlisi es poden resumir en 3 punts:

1. La presència de dones en càrrecs rellevants dintre del món empresarial és molt reduïda, malgrat els avenços que s'han produït aquests darrers anys. Això ens confirma, una vegada més, l'existència d'obstacles a la promoció professional de les dones.
2. Les empreses familiars són les que compten amb una major representació femenina en els seus consells. Això indica que la principal via d'accés per a la dona als òrgans de govern de l'empresa són els llaços familiars.
3. La presència femenina en el màxim nivell executiu (director general o gerent) de les companyies analitzades és el més baix dels càrrecs analitzats (4,5 %). Aquest fet presagia un mal futur a l'hora de comptar amb una reserva de candidates qualificades per accedir als consells d'Administració, i en especial en els càrrecs de conseller executiu. Malgrat això, una de les recomanacions del Codi Unificat de Govern Corporatiu encoratja les

empreses a incloure més consellers independents en els seus òrgans de govern. Aquests consellers es caracteritzen per no estar vinculats amb l'equip de gestió ni amb els accionistes, i solen formar part dels consells gràcies a la seva alta qualificació professional. Això ha portat a moltes empreses a optar pel món universitari, en el qual les dones tenen una presència important.

PART 2. LA PRESENCIA DE DONES EMPRESÀRIES A CATALUNYA

1. Antecedents i objectius

L'objectiu d'aquesta segona part de l'estudi és analitzar la presència d'empresàries a Catalunya (amb treballadors al seu càrrec o sense) i observar com ha evolucionat el grau de penetració de les dones en el món empresarial entre 2001 i 2007. Els resultats es comparen amb la resta de comunitats autònomes espanyoles i també amb altres països europeus. Per últim, s'analitza quins són els sectors econòmics amb una major presència d'empresàries.

L'any 2007 hi havia 576.750 ocupats per compte propi a Catalunya, el 30 % dels quals eren dones (vegeu taula 1). La població ocupada per compte propi es pot classificar en quatre grups¹²: 1) els empleadors, definits com a empresaris amb almenys un assalariat al seu càrrec, 2) els empresaris sense assalariats o treballadors independents, 3) els membres de cooperativa i 4) els ajudants familiars, definits com a treballadors (sense remuneració reglamentada) de l'empresa d'un familiar amb el que conviuen.

Tant l'any 2001 com el 2007, les categories més importants dins dels ocupats per compte propi van ser els empresaris sense assalariats o treballadors independents (d'ara endavant "empresaris sense treballadors") i, en segon terme, els empleadors (a partir d'ara "empresaris amb treballadors"). El percentatge de dones en aquestes dues categories va ser força reduït l'any 2007: el 29 % i el 27 %, respectivament. L'estudi només se centrarà en aquestes dues categories, ja que els membres de cooperativa i els ajudants familiars només van representar el 5 % dels ocupats per compte propi l'any 2007.

¹² Institut Nacional d'Estadística (INE).

Taula 1. Ocupats per compte propi a Catalunya

En nombre i percentatge

	Empresaris amb treballadors		Empresaris sense treballadors		Membres de cooperativa		Ajudants familiars		Total ocupats per compte propi	
	Total	% dones	Total	% dones	Total	% dones	Total	% dones	Total	% dones
2001	126.800	26,7%	326.400	27,2%	6.900	20,3%	40.800	66,2%	500.900	30,1%
2002	129.700	23,7%	331.200	28,0%	8.900	21,3%	37.400	61,0%	507.200	29,2%
2003	149.000	23,9%	318.400	30,2%	9.300	22,6%	46.600	69,1%	523.300	31,7%
2004	159.600	26,4%	333.800	31,6%	6.100	29,5%	34.200	70,5%	533.700	32,5%
2005	172.800	27,7%	356.825	33,0%	5.425	37,3%	33.000	61,5%	568.050	33,1%
2006	183.600	29,5%	368.425	30,1%	5.850	21,4%	32.500	56,3%	590.375	31,2%
2007	176.225	27,1%	371.675	29,0%	4.300	25,0%	24.550	68,9%	576.750	30,1%

Font: INE (Enquesta de Població Activa)

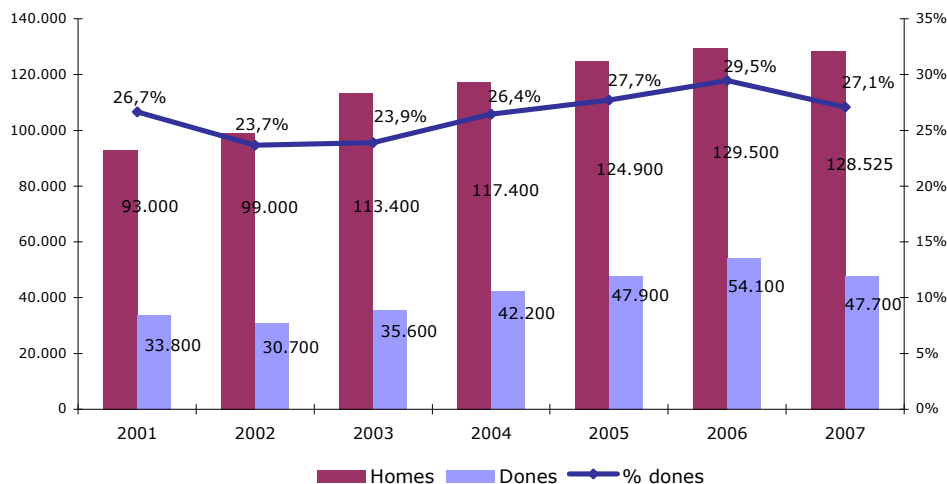
2. Empresàries amb treballadors a Catalunya

L'any 2007 hi havia 47.700 empresàries amb treballadors a Catalunya, 13.900 més que l'any 2001, el que representa un augment acumulat del 41 % en els darrers sis anys, enfront d'un creixement del 38 % del homes empresaris en el mateix període. Com a resultat d'això, el percentatge que representen les dones sobre el total d'empresaris ha passat del 26,7 % el 2001 al 27,1 % el 2007. No obstant això, a partir del 2006 s'observa una reducció tant en el nombre d'empresàries com en el percentatge que representen, el que ha posat fre a la tendència ascendent que s'havia registrat des del 2002 (vegeu gràfic 2).

Així, l'avenç de les dones en el món empresarial català els darrers anys ha estat escàs: l'any 2007 hi havia 37 dones empresàries per cada 100 homes empresaris, només una més que sis anys abans.

Gràfic 2. Empresaris/es amb treballadors

En nombre, i percentatge de dones sobre el total

Font: INE (Enquesta de Població Activa)

2.1 Situació a Espanya i comparació per comunitats autònomes

L'any 2007 hi havia 1.117.925 empresaris amb treballadors a Espanya, dels que només el 24,6 % eren dones (vegeu taula 2). Aquest percentatge és 2,6 punts superior al del 2001 però, en tot cas, inferior a la mitjana catalana (vegeu gràfic 3). L'any 2007, a Catalunya es localitzaven el 17,3 % de les empresàries espanyoles, un percentatge que s'ha mantingut relativament estable des de l'any 2001.

Taula 2. Empresaris/es amb treballadors. Espanya

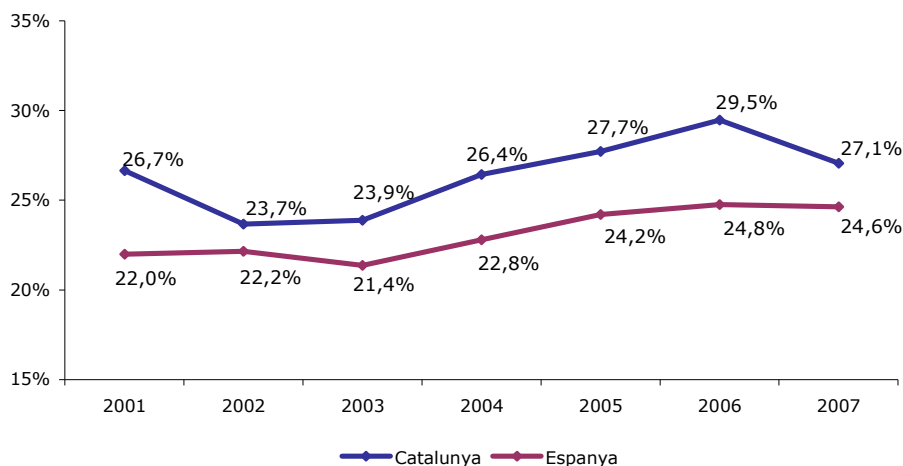
En nombre i percentatge

	HOMES	DONES	% dones
2001	662.300	186.800	22,0%
2002	682.400	194.200	22,2%
2003	728.500	198.000	21,4%
2004	747.200	220.700	22,8%
2005	742.900	237.175	24,2%
2006	813.200	267.525	24,8%
2007	842.600	275.325	24,6%

Font: INE (Enquesta de Població Activa)

Gràfic 3. Dones empresàries amb treballadors

En percentatge

Font: INE (Enquesta de Població Activa)

Per comunitats autònomes, Astúries i Galícia van ser els territoris amb una presència més destacada de dones empresàries l'any 2007, concretament amb el 35,9 % i el 29,3 %, respectivament (vegeu gràfic 4). Aquest fet es deu principalment a l'existència de moltes explotacions agràries petites –minifundis– i a la major presència de dones en aquest àmbit. Segons la darrera enquesta sobre l'estructura de les explotacions agrícoles¹³, el 52,4 % dels caps d'explotació¹⁴ a Galícia eren dones, i a Astúries, el 46 %. Aquest percentatge contrasta amb el 21,2 % registrat de mitjana al conjunt d'Espanya.

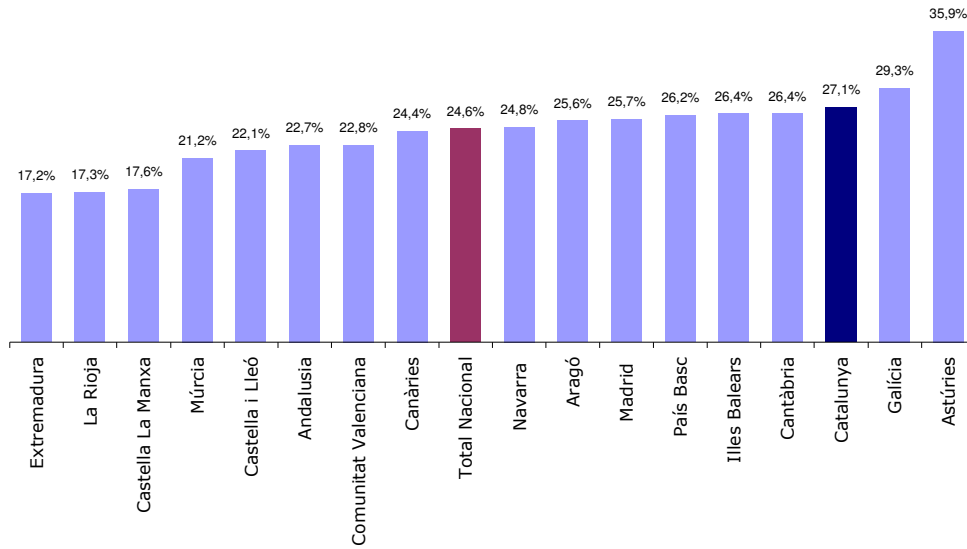
Catalunya va ocupar la tercera posició pel que fa al percentatge d'empresàries amb treballadors, amb un 27,1 %. Entre el 2001 i el 2007, Catalunya ha millorat la seva posició relativa, passant de ser la cinquena comunitat en el rànquing, per darrera del País Basc, Navarra i la Rioja, a estar per davant d'aquestes i situar-se en tercera posició. També s'ha distanciat de Madrid, on les dones representaven el 25,7 % dels empresaris l'any 2007.

¹³ Encuesta sobre la estructura de las explotaciones agrícolas. INE (2005)

¹⁴ Segons l'INE, el cap d'explotació és la persona responsable de la gestió corrent i quotidiana de l'explotació agrícola.

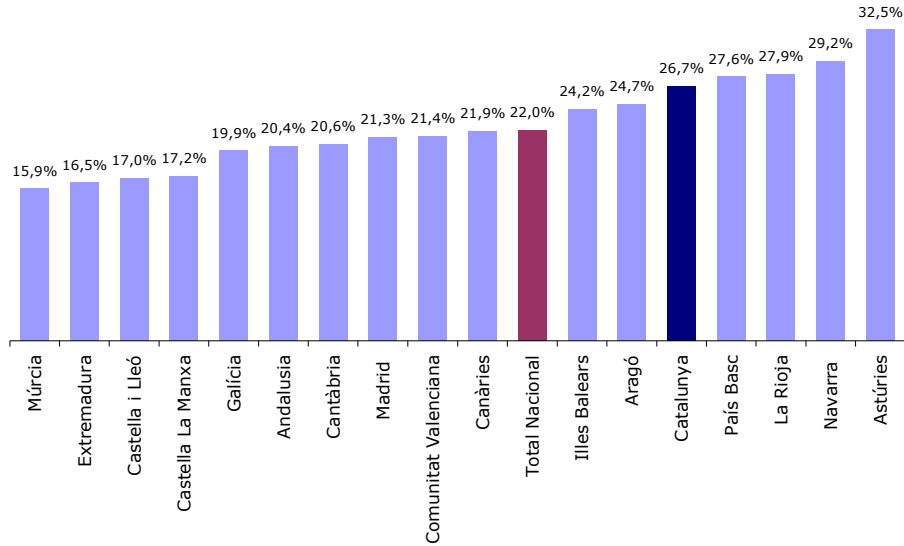
Gràfic 4. Empresàries amb treballadors. Any 2007

En percentatge sobre el total d'empresaris

Gràfic 5. Empresàries amb treballadors. Any 2001

En percentatge sobre el total d'empresaris

Font: INE (Enquesta de Població Activa)

2.2 Comparació amb Europa

Entre el 2001 i el 2007, gairebé tots els països de la Unió Europea¹⁵ van registrar avenços en la proporció de dones empresàries, a excepció d'Irlanda, Itàlia, Holanda, Àustria i Finlàndia, que han patit lleugers retrocessos.

Catalunya va registrar el segon percentatge més alt de dones empresàries en els països de la Unió Europea tant el 2007, com sis anys abans¹⁶.

Espanya es va situar en quarta posició l'any 2007, lleugerament per sobre de la mitjana europea (vegeu gràfic 6). Cal destacar que entre el 2001 i el 2007 Espanya ha avançat posicions en relació a Europa, ja que l'any 2001 es trobava per sota de la mitjana comunitària (vegeu gràfic 7).

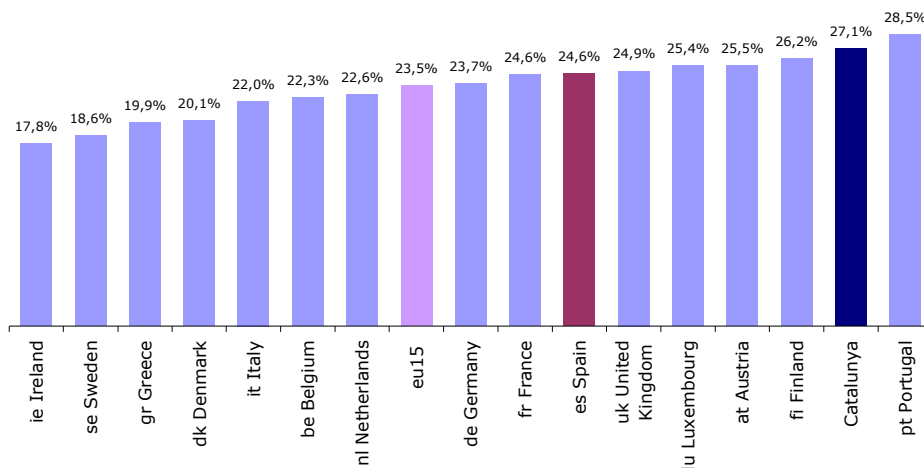
Hi ha dos fets destacables en aquesta classificació. Per una banda, el baix percentatge d'empresàries amb treballadors a Suècia (18,6 %), quan és un dels països amb més presència femenina en els consells d'administració: el 24 % al 2007. Per altra banda, Portugal va ser el país amb una proporció més elevada de dones empresàries dintre de la Unió Europea l'any 2007. Segons dades d'Eurostat per a l'any 2005, dintre dels països analitzats, Portugal tenia la proporció més alta d'empresàries amb assalariats al seu càrrec a la indústria (el 23 % del total). Cal dir que Portugal és un país atípic dintre d'Europa, ja que el 60 % de la població ocupada només té estudis primaris, proporció que es manté entre els empresaris. Finlàndia i Àustria, en canvi, es caracteritzen per tenir un elevat percentatge de dones empresàries al sector agrícol (al voltant del 15 %).

¹⁵ UE-15: Irlanda, Suècia, Regne Unit, Dinamarca, Grècia Espanya, Itàlia, Bèlgica, França, Finlàndia, Alemanya, Països Baixos, Luxemburg, Àustria, Portugal.

¹⁶ Les dades de Catalunya provenen de l'enquesta de població activa de l'INE, mentre que la informació referent als països europeus prové de la Labour Force Survey d'Eurostat, però les metodologies de les dues fonts estan harmonitzades, el que permet fer la comparació entre ambdues regions.

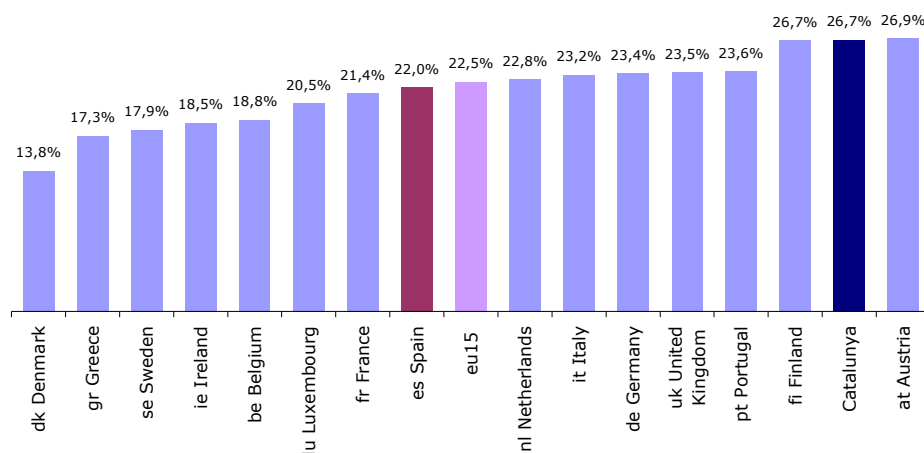
Gràfic 6. Dones empresàries amb treballadors a la UE-15. Any 2007

En percentatge sobre el total d'empresaris

Gràfic 7. Dones empresàries amb treballadors a la UE-15. Any 2001

En percentatge sobre el total d'empresaris

Font: EUROSTAT (Labour Force Survey)

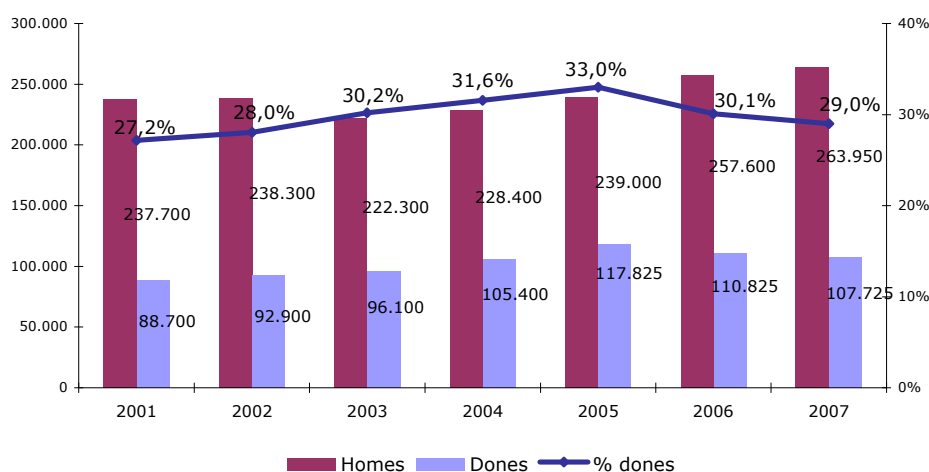
Tot i que no s'han inclòs a la mostra de països europeus, per no estar dintre de la Unió dels 15, destaca l'elevada presència de dones empresàries a Letònia, Polònia o Lituània, que en tots els casos registren percentatges superiors al 30 %. Això pot ser conseqüència de la importància del sector agrari, i també de la reestructuració del sistema productiu posterior als règims comunistes que van governar aquests països. La transició cap a una economia de mercat va suposar un augment de l'atur registrat que va afectar majoritàriament les dones i va impulsar a l'alça l'emprenedoria.

3. Empresàries sense treballadors a Catalunya

L'any 2007 hi havia a Catalunya 371.675 empresaris sense treballadors, dels quals el 29 % eren dones. Aquest és el col·lectiu de dones més nombrós dintre dels ocupats per compte propi, i va augmentar ininterrompudament entre el 2001 i el 2005, moment en el qual es va reduir tant el nombre de dones empresàries sense treballadors, com el percentatge que representen respecte dels homes (vegeu gràfic 8).

Gràfic 8. Empresaris/es sense treballadors

En nombre, i percentatge de dones sobre el total

Font: INE (Enquesta de Població Activa)

3.1 Situació a Espanya i comparació per comunitats autònomes

L'any 2007 hi havia a Espanya 2.167.375 empresaris sense treballadors al seu càrrec dels quals el 32,1 % eren dones (vegeu taula 3). En els darrers sis anys, l'augment acumulat ha estat molt superior en el cas de les dones, el que ha fet que la proporció d'aquestes respecte al total d'empresaris sense treballadors hagi augmentat significativament (vegeu gràfic 9), i que la ràtio dona/home hagi passat de 0,40 l'any 2001, a 0,47 l'any 2007.

Taula 3. Empresaris sense treballadors. Espanya

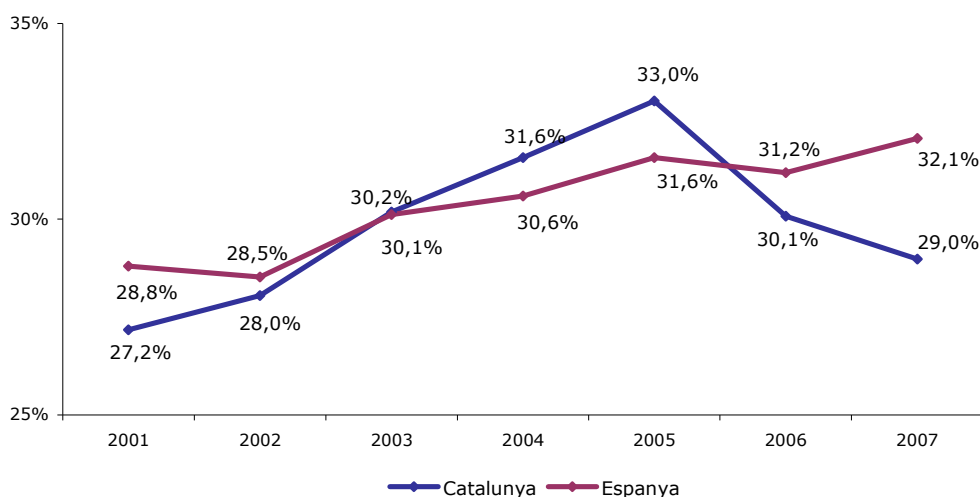
En nombre i percentatge

	HOMES	DONES	% dones
2001	1.375.900	556.500	28,8%
2002	1.348.500	538.200	28,5%
2003	1.094.400	557.900	33,8%
2004	1.331.700	587.000	30,6%
2005	1.420.200	655.450	31,6%
2006	1.434.400	650.275	31,2%
2007	1.472.475	694.900	32,1%

Font: INE (Enquesta de Població Activa)

Gràfic 9. Dones empresàries sense treballadors

En percentatge

Font: Elaboració pròpia a partir d'INE (Enquesta de Població Activa)

Cal aclarir que els empresaris inclosos a l'epígraf de "sense treballadors al seu càrrec", són en gran majoria autònoms que desenvolupen tasques sense responsabilitats executives que podrien fer igualment com a assalariats. Així, és el concepte d'empresari *amb* treballadors el que més s'aproximaria al concepte d'empresari que pren decisions i té responsabilitats executives sobre l'actuació de la seva empresa.

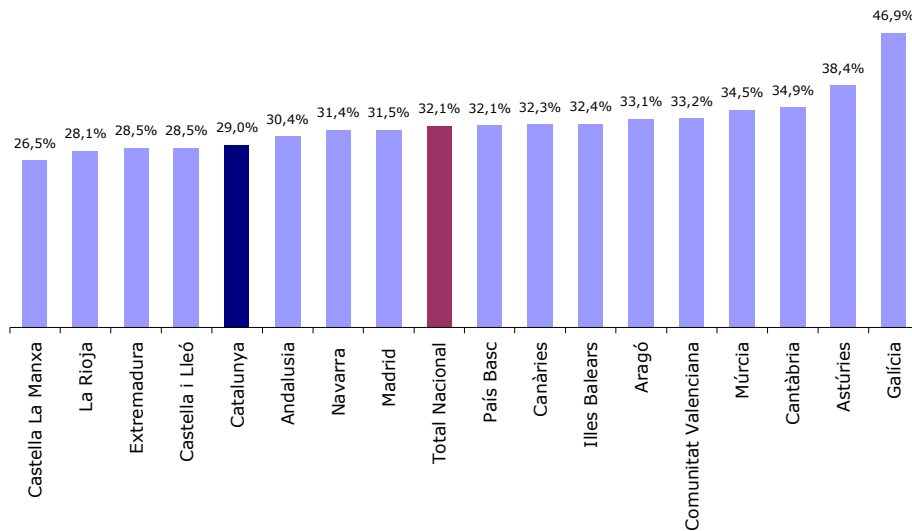
Tant al 2001 com al 2007, Galícia, Astúries i Cantàbria van encapçalar la llista de comunitats autònomes amb una major proporció de dones empresàries sense assalariats al seu càrrec (vegeu gràfics 10 i 11). Aquests tres territoris també són

els que tenien l'any 2007 una major proporció de dones adscrites al règim d'autònoms¹⁷, i un elevat percentatge d'afiliades al sector agrícola.

A Catalunya, la proporció de dones empresàries sense treballadors ha augmentat entre els dos anys de referència, però la seva posició relativa a la resta de comunitats autònomes ha empitjorat: ha passat d'estar en sisena posició, al voltant de la mitjana espanyola, a ocupar la tretzena posició, només per davant de Castella Lleó, Extremadura, La Rioja i Castella La Manxa.

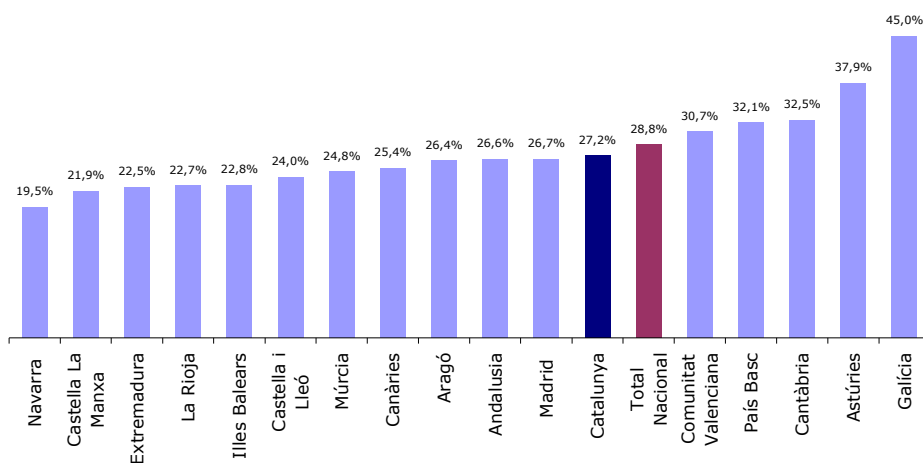
Gràfic 10. Empresàries sense treballadors. Any 2007

En percentatge

Gràfic 11. Empresàries sense treballadors. Any 2001

En percentatge

Font: INE (Enquesta de Població Activa)

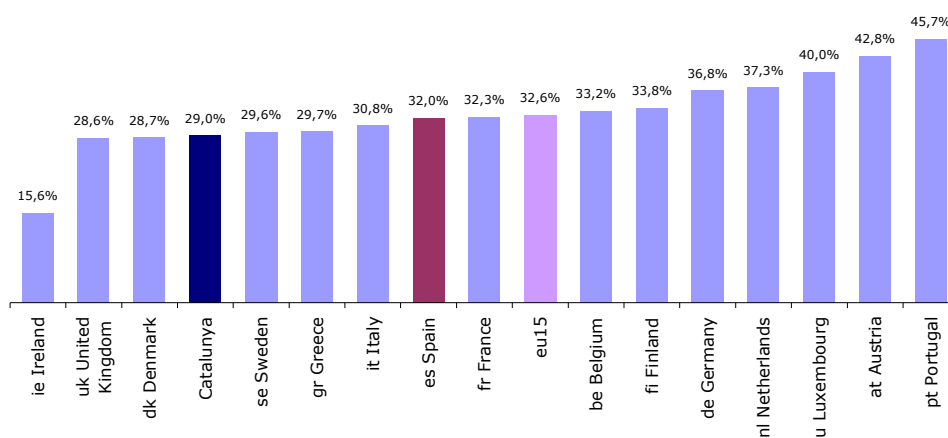
¹⁷ Ministeri de Treball i Afers Socials. *Perfil de los trabajadores autónomos en España a 31 de diciembre de 2007*. No inclou membres de cooperatives, ni ajudants familiars, ni col·lectius especials de treballadors.

3.2 Comparació amb Europa

L'any 2007, Catalunya es va situar en tretzena posició pel que fa al percentatge de dones empresàries sense treballadors, només per davant d'Irlanda, Regne Unit i Dinamarca. L'any 2001 va ocupar exactament la mateixa posició així que, tot i augmentar la proporció de dones, no ha millorat la seva posició relativa a la resta de països europeus, i continua estant aproximadament tres punts per sota de la mitjana comunitària. Portugal, Àustria i Luxemburg van ser els països amb un major percentatge d'empresàries sense treballadors al seu càrrec.

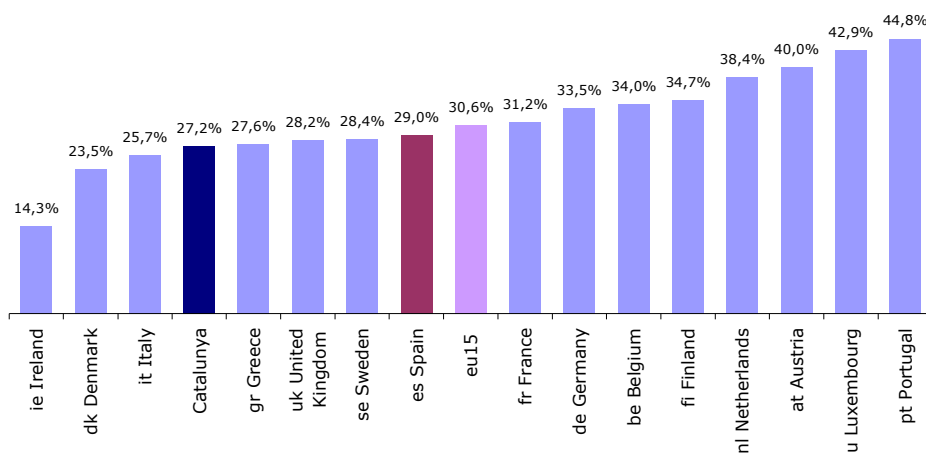
Gràfic 12. Dones empresàries sense treballadors. UE-15. Any 2007

En percentatge

Gràfic 13. Dones empresàries sense treballadors. UE-15. Any 2001

En percentatge

Font: EUROSTAT (Labour Force Survey)

4. Anàlisi sectorial de la presència femenina en l'ocupació per compte propi

Per realitzar l'anàlisi sectorial desglossada per comunitats autònomes s'haurà d'extreure el nombre de treballadors per compte propi com a diferència entre el número d'ocupats i el d'assalariats, ja que l'Enquesta de Població Activa que elabora l'INE no proporciona informació dels empresaris desglossada per territoris.

Així, en aquest apartat es parlarà de "població ocupada per compte propi", concepte que inclou no només els empresaris amb i sense treballadors, sinó també els membres de cooperativa i els ajudants familiars. Com s'observa a la taula 4, la major part de la població ocupada per compte propi –tant a Catalunya com a Espanya- es concentra en el sector dels serveis. Aquesta concentració és molt superior en el cas de les dones.

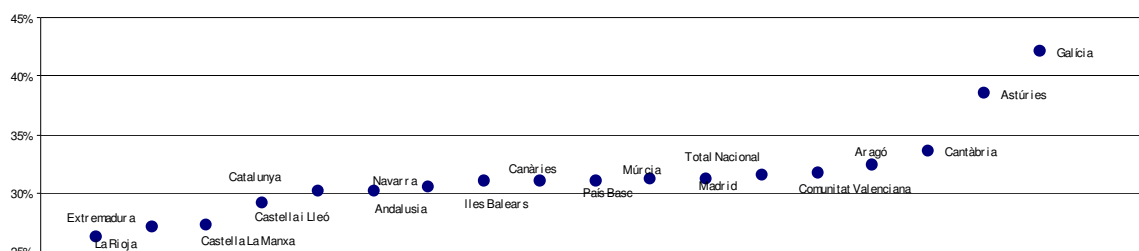
Taula 4. Distribució sectorial de la població ocupada per compte propi. Any 2007

	ESPANYA		CATALUNYA	
	DONES	HOMES	DONES	HOMES
Agricultura	10,7%	12,6%	6,2%	7,6%
Indústria	7,9%	12,0%	7,6%	13,3%
Construcció	2,8%	20,2%	3,8%	22,6%
Serveis	78,6%	55,2%	82,4%	56,5%
Total	100%	100%	100%	100%

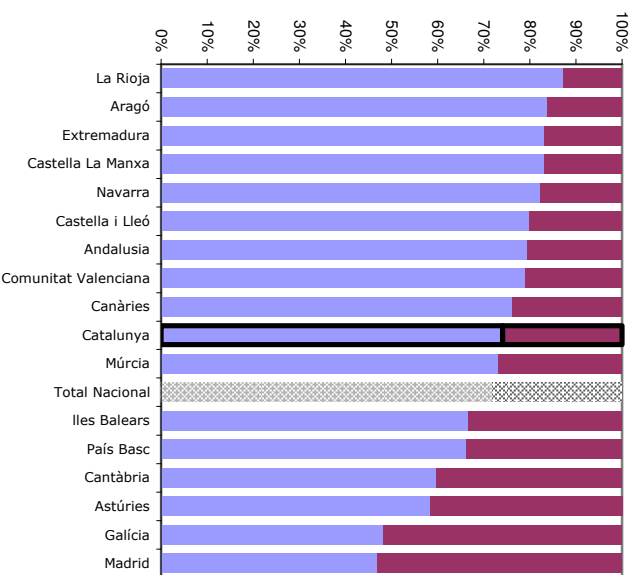
Font: Elaboració pròpia a partir d'INE (Enquesta de Població Activa)

L'any 2007 hi havia a l'entorn de 577.600 persones treballant per compte propi a Catalunya, de les quals el 30,1 % eren dones. Aquest percentatge està lleugerament per sota de la mitjana del conjunt d'Espanya (31,4 %). Les comunitats autònomes amb una major proporció de dones ocupades per compte propi són Galícia (42 %), Astúries (38,5 %) i Cantàbria (33,5 %), a causa de l'elevat nombre de treballadores adscrites al règim d'autònoms, i especialment al sector agrícola (vegeu gràfic 14).

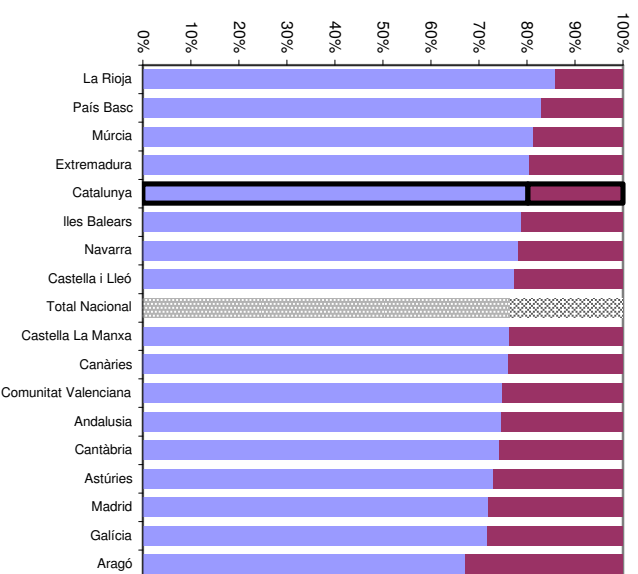
Gràfic 14. Dones ocupades per compte propi. En % sobre la població ocupada per compte propi

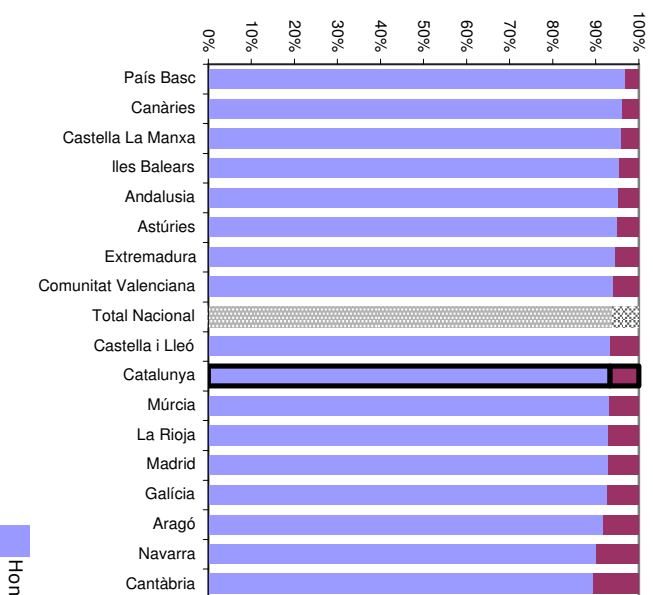
Població ocupada per compte propi per sectors i CCAA. Any 2007
En percentatge

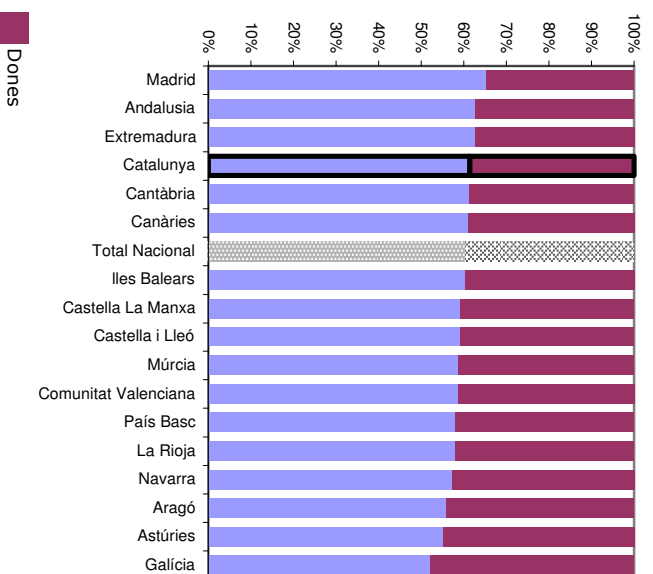
Gràfic 15. Agricultura

Gràfic 16. Indústria

Gràfic 17. Construcció

Gràfic 18. Serveis

■ Homes
■ Dones

Font: Elaboració pròpia a partir d'INE (Enquesta de Població Activa)

L'any 2007, la presència de dones ocupades per compte propi a Catalunya es va situar per sota de la mitjana nacional a tots els sectors, excepte a la construcció, on la presència de dones és residual. Cal aclarir, però, que els rangs en els quals es troben totes les comunitats autònomes és força petit.

Els serveis, a més de ser el sector que ocupa a un major nombre de dones, és el sector amb una major presència femenina respecte dels homes (vegeu gràfic 17). L'any 2007, de les 371.200 persones que hi havia en aquest sector a Catalunya, el 38,5 % eren dones. Aquest registre se situa per sota de la mitjana nacional, però per sobre del de Madrid, que és la comunitat que registra una menor proporció de dones ocupades al sector serveis.

L'agricultura és el segon sector que registra una presència més equilibrada entre homes i dones: del total d'ocupats per compte propi en aquest sector a Catalunya, el 25,9 % eren dones (vegeu gràfic 14). Madrid registra la distribució més igualitària en els ocupats per compte propi en aquest sector, però cal dir que tant el nombre de treballadors (7.500) com el percentatge que representen les dones del sector sobre el total de la Comunitat de Madrid (1,8 %) són molt reduïts.

Pel que fa a la indústria, l'any 2007 hi havia a 67.100 ocupats per compte propi a Catalunya, dels que el 19,8 % eren dones, un dels registres més baixos d'Espanya que només supera els de La Rioja, País Basc, Múrcia i Extremadura. Les comunitats amb una major presència femenina a la indústria són Aragó (32,8 %), Galícia (28,2 %) i Madrid (27,9 %).

Al sector de la construcció, la presència de les dones és força residual, ja que només 31.625 dones estaven ocupades per compte propi l'any 2007 a Espanya. Pel que fa a Catalunya, dels 98.100 treballadors per compte propi de la construcció, el 6,7 % eren dones, lleugerament per sobre de la mitjana nacional. Aragó, Navarra i Cantàbria són les comunitats autònomes amb una major presència femenina, tot i que en els tres casos el percentatge que representen sobre el total de treballadors per compte propi és molt reduït, entre el 8 % i l'11 %

5. Conclusions

1. L'any 2007, només el 27,1 % dels empresaris catalans amb treballadors al seu càrrec eren dones. Aquest percentatge es pot considerar reduït, ja que les dones representaven l'any 2007 el 41,1 % de la població ocupada a Catalunya, i el 49,8 % de la població amb més de 16 anys amb educació superior. Malgrat això, el percentatge d'empresàries amb treballadors supera al registrat al conjunt d'Espanya (24,6 %) i al de la UE-15 (23,5 %). A totes les regions analitzades, la penetració de les dones en el món empresarial ha estat lleugerament ascendent els darrers cinc anys, però molt gradual i amb un cert estancament a partir del 2006.
2. A Catalunya, el 29 % dels empresaris sense treballadors al seu càrrec eren dones. Aquesta proporció es inferior a la registrada l'any 2007 tant a Espanya (32,1 %) com a la UE-15 (32,6 %). Cal interpretar amb precaució la informació referent a aquest col·lectiu, ja que són majoritàriament treballadores autònomes que realitzen tasques que podrien fer igualment com a assalariades, i que per tant s'allunyen del concepte d'empresari que té responsabilitats executives sobre l'actuació de la seva empresa. Així, les regions amb una major proporció d'empresàries sense treballadors són Galícia i Astúries –a Espanya- i Portugal i Àustria –a Europa-, i es localitzen principalment al sector agrícola.
3. Vuit de cada 10 empresàries catalanes treballa al sector dels serveis i la seva presència a la resta de sectors és molt residual. Aquesta distribució s'ha mantingut pràcticament idèntica des del 2001.